

UA

UNIVERSITAT D'ALACANT
UNIVERSIDAD DE ALICANTE

Facultat d'Educació
Facultad de Educación

PRÀCTICUM III

GRAU EN MESTRE/A EN EDUCACIÓ PRIMÀRIA

Curs 2018-19

Orientacions didàctiques

FACULTAT D'EDUCACIÓ

UNIVERSITAT D'ALACANT

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	2
CAPÍTOL 1. EL PRÀCTICUM III	3
1. QUÈ ÉS EL PRÀCTICUM III?	3
2. LÍNIES BÀSIQUES DEL PLA DE TREBALL.....	3
2.1. Pla de treball en el centre educatiu	4
2.2. Pla de treball en la Facultat d'Educació	4
3. FUNCIONS DEL PROFESSORAT	5
3.1. Docent del centre escolar	5
3.2. Docent de la Facultat d'Educació.....	5
CAPÍTOL 2. ORIENTACIONS PER A L'ELABORACIÓ DE LA MEMÒRIA.....	7
1. INTRODUCCIÓ	7
2. CONTINGUT	7
2.1 Introducció	7
2.2. Justificació i marc teòric.....	7
2.3. Descripció i anàlisi de l'organització i el funcionament del grup-classe en un àrea o àmbit de coneixement.....	7
2.4. Planificació didàctica per al present curs	8
2.5. Anàlisi sobre la intervenció educativa observada de l'aula en aspectes metodològics de l'àmbit	8
2.6. Altres activitats realitzades.....	8
2.7. Conclusions	9
2.8. Referències	9
2.9. Annexos.....	9
3. FORMAT DE PRESENTACIÓ.....	9
4. RESPONSABILITATS EN L'OBTENCIÓ I ÚS DE LA INFORMACIÓ	11
CAPÍTOL 3. AVALUACIÓ DEL PRÀCTICUM III.....	12
1. AVALUACIÓ PER PART DE LA FACULTAT D'EDUCACIÓ.....	12
2. AVALUACIÓ PER PART DEL CENTRE EDUCATIU.....	13
CAPÍTOL 4. BIBLIOGRAFIA RECOMANADA.....	15

INTRODUCCIÓ

La realització del Pràcticum III planteja a l'estudiant l'oportunitat d'integrar en la seua pràctica docent les diferents competències adquirides durant les estades en els Pràcticum I i II, així com reflexionar sobre l'aprenentatge realitzat i la pràctica duta a terme. Durant les estades prèvies, l'alumnat ha estudiat el context i l'organització escolar (Pràcticum I), i el disseny i la posada en pràctica d'una proposta didàctica (Pràcticum II). En aquest cas, l'última estada del mòdul Pràcticum engloba dos objectius generals:

- Desenvolupar la capacitat reflexiva de l'alumnat aprofundint en l'anàlisi d'un àrea de coneixement específica.
- Realitzar una reflexió global a partir de les seues observacions.

En el primer capítol es presenta l'assignatura, es delimiten les principals línies del Pla de treball, tant en el centre educatiu on l'alumnat realitza les pràctiques com en els seminaris de la Facultat d'Educació, i finalment, es descriuen les funcions del professorat.

En el segon capítol, s'exposa detalladament el contingut i les normes per a l'elaboració de la memòria.

En el tercer capítol, es proporcionen les orientacions per a l'avaluació de l'assignatura.

Finalment, en el quart capítol, s'inclou una bibliografia de consulta, sobre la base de la legislació actual, publicacions de llibres, i articles científics complementaris, etc.

CAPÍTOL 1. EL PRÀCTICUM III

1. QUÈ ÉS EL PRÀCTICUM III?

El període de pràctiques en els centres educatius es considera un element curricular essencial per al desenvolupament de les competències professionals dels futurs docents en el títol de Grau en Mestre/a en Educació Primària. El Pràcticum és una matèria obligatòria l'objectiu del qual és la iniciació docent de l'alumnat en pràctiques, perquè conega la complexitat de la realitat educativa, pose en pràctica l'experiència teòric-pràctica desenvolupada en la seua etapa formativa, i reflexione sobre la seua pròpia experiència en el centre escolar, etc.

L'assignatura Pràcticum té assignats 48 crèdits en el pla d'estudis del Grau en Mestre en Educació Primària que es distribueixen en tres períodes: Pràcticum I (18 crèdits), Pràcticum II (18 crèdits) i Pràcticum III (12 crèdits). El Pràcticum I es cursa en tercer durant el primer semestre, mentre que el Pràcticum II i III es desenvolupen en quart curs durant el primer i el segon semestre, respectivament.

El Pràcticum III és la tercera estada de l'alumnat en pràctiques en el centre educatiu i la seua adequada realització suposa la finalització del període de pràctiques proposat en el Grau de Mestre/a. Igual que el Pràcticum I i II, el Pràcticum III està orientat a proporcionar a l'alumnat la relació entre els continguts teòrics i la realitat educativa, mitjançant l'observació i reflexió sobre la pràctica escolar. L'objectiu durant aquesta estada es aprofundir en l'anàlisi reflexiu de la pràctica educativa en una de les àrees de coneixement presents en un centre escolar.

2. LÍNIES BÀSIQUES DEL PLA DE TREBALL

El pla de treball és una eina que permet organitzar i sistematitzar les principals directrius que s'han de desenvolupar durant un període de temps per a la consecució d'una fi. En aquest cas, l'estada del Pràcticum III ocupa del 04/02/2019 al 08/03/2019 i es desenvolupa en centres d'Educació Infantil i Primària (CEIP) i en la Universitat.

El Pràcticum III permet integrar les dinàmiques e interessos específics de cada centre, dels docents tutors/es de l'alumnat en pràctiques, i la formació inicial de Grau. A continuació, s'exposen les línies generals a desenvolupar durant el Pràcticum III.

2.1. Pla de treball en el centre educatiu

En primer lloc, durant el període de pràctiques es descriuran els diferents referents teòrics i experiències rellevants en els quals es fonamenta el procés ensenyament-aprenentatge, així com l'entorn d'aprenentatge i el funcionament del grup-classe, com l'ambient d'aprenentatge i el funcionament de l'aula en un dels àmbits o àrees específics de coneixement.

Posteriorment, es realitzarà una breu descripció i anàlisi de la planificació didàctica de l'àrea o àmbit i nivell escollit tenint en compte la relació entre la programació anual i la programació d'aula. A més, l'alumnat dissenyarà i implementarà una sessió (p. ex. activitats, taller, etc.) atenent a la informació arreglada en l'apartat 1.

Finalment, l'alumnat reflexionarà sobre les estratègies i tècniques metodològiques d'organització de l'aula i del temps, recursos, materials i sistemes d'avaluació. L'alumnat que desenvolupe el Pràcticum III generalista haurà d'analitzar un àrea d'un curs a la seua elecció, mentre que l'alumnat que realitze el Pràcticum III en una menció haurà d'analitzar l'àrea de coneixement en un curs concret que haja triat. Per a açò, l'alumnat haurà de seguir l'esquema-guió indicat en el Capítol 2 d'aquesta guia.

2.2. Pla de treball en la Facultat d'Educació

A) Assistència a seminaris

L'alumnat haurà d'assistir els dilluns durant el període de pràctiques als seminaris (generals, de tutoria o individuals) establerts pels professors tutors de pràctiques de la Facultat d'Educació.

- Seminaris generals (o de gran grup): ofereix orientacions de caràcter general, aplicables a múltiples situacions i d'utilitat per a desenvolupar un adequat període de pràctiques. Són obligatoris.
- Seminaris de tutoria (o de petit grup): el tutor/a de la universitat guia, orienta i assessora a un grup d'alumnes en aspectes més concrets i específics de les seues pràctiques. Són obligatoris.
- Seminaris individuals: l'alumnat consulta dubtes concrets durant la realització de les seues pràctiques. Aquests seminaris de tipus individual s'utilitzaran perquè el

tutor/a de pràctiques realitze una avaluació formativa, és a dir, que supervise les parts de la Memòria i el seu desenvolupament. D'aquesta manera, el resultat final de la Memòria s'ajustarà en major mesura als objectius proposats.

B) Elaboració de la Memòria

El Pràcticum III conclou amb el lliurament de la Memòria de pràctiques en la qual queda reflectida el desenvolupament del pla de treball. Les orientacions per a l'elaboració de la mateixa són descrites en el capítol 2.

3. FUNCIONS DEL PROFESSORAT

Les pràctiques en els centres educatius durant el Pràcticum III seran orientades per les aportacions del tutor/a de pràctiques de la Facultat i per part dels mestres del centre escolar les funcions dels quals d'assessorament i orientació són fonamentals perquè l'alumnat aconseguisca els objectius proposats.

3.1. Docent del centre escolar

El seu acompliment professional col·laboratiu en conjunció amb el professorat de la Facultat, pot concretar-se en les següents quatre funcions bàsiques i rellevants. En primer lloc, informar, orientar i guiar a l'alumnat de pràctiques perquè pugui revisar i analitzar els documents d'identitat i organitzatius del centre. En segon lloc, assessorar a l'alumnat en pràctiques respecte a l'observació i anàlisi de la realitat en l'aula. En tercer lloc, assessorar, guiar i ajudar durant el disseny i el desenvolupament de les activitats, tòpics o projectes que haurà de dur a terme l'alumnat en pràctiques en situació real d'ensenyament. I finalment, fer un seguiment i una avaluació formativa.

3.2. Docent de la Facultat d' Educació

Quant al professorat de la Universitat, la funció del tutor/a amb l'alumnat en pràctiques es basa a oferir un seguiment i orientacions sobre el desenvolupament de la Memòria del Pràcticum III. Afavorirà el desenvolupament de la reflexió de l'alumnat sobre els continguts teòric-pràctics que al llarg dels estudis de Grau de Mestre/a en Educació Primària ha estudiat, aplicant-los en l'anàlisi i reflexió de la realitat educativa.

Aquesta funció es desenvoluparà en sessions de gran grup, de xicotet grup (o seminari) i de tutories individualitzades.

CAPÍTOL 2. ORIENTACIONS PER A L'ELABORACIÓ DE LA MEMÒRIA

1. INTRODUCCIÓ

En el present capítol s'exposen de manera detallada les normes per a l'elaboració de la Memòria atenent als objectius del Pla de treball. Conèixer els aspectes que ha d'integrar la memòria de pràctiques, així com les seues principals normes d'elaboració i redacció resulta un factor essencial per a garantir una major qualitat en el resultat de la seua realització.

Es proposa un guió orientatiu identificant els principals aspectes que deu incloure la memòria del Pràcticum III. Per tant, és una estructura oberta i flexible que permet integrar diferents maneres d'abordar l'anàlisi i l'elaboració del referit material.

La memòria final serà avaluada atenent a dos aspectes: contingut i format de presentació.

2. CONTINGUT

La memòria final haurà d'incloure els següents apartats i subapartats tenint en compte els aspectes que han de ser tractats en cadascun d'ells.

2.1. INTRODUCCIÓ

Presentació general dels continguts exposats en la memòria.

2.2. JUSTIFICACIÓ I MARC TEÒRIC

Es descriuran els diferents referents teòrics i experiències rellevants en les que es fonamenta el procés ensenyament-aprenentatge (p. ex. bones pràctiques, pràctiques innovadores, metodologia, recursos i organització, etc.).

2.3. DESCRIPCIÓ I ANÀLISI DE L'ORGANITZACIÓ I EL FUNCIONAMENT DEL GRUP-CLASSE EN UN ÀREA O ÀMBIT DE CONEIXEMENT

Es realitzarà una descripció precisa i detallada de l'entorn d'aprenentatge i el funcionament del grup-classe. Per a açò, l'alumnat descriurà i analitzarà l'organització,

l'ambient d'aprenentatge (espais, materials, temps) i el funcionament (dinàmiques, recursos, etc.) de l'aula en un dels àmbits o àrees específics de coneixement.

L'alumnat que desenvolupe el Pràcticum III generalista haurà de descriure totes les àrees d'un mateix curs, mentre que l'alumnat que realitze el Pràcticum III en una menció haurà d'analitzar l'àrea de coneixement concret en els diferents cursos i nivells que haja observat en el centre escolar.

2.4. PLANIFICACIÓ DIDÀCTICA PER AL PRESENT CURS

Es realitzarà una breu descripció i anàlisi de la planificació didàctica de l'àrea o àmbit i nivell triat (p. ex. Matemàtiques 3r, Ciències Naturals 2n) tenint en compte la relació entre la programació anual i la programació de l'aula. A més, l'alumnat dissenyarà i implementarà una sessió (p. ex. activitats, taller, etc.) atenent a la informació arrellegada en l'apartat 1.

2.5. ANÀLISI SOBRE LA INTERVENCIÓ EDUCATIVA OBSERVADA DE L'AULA EN ASPECTES METODOLÒGICS DE L'ÀMBIT.

Aquest apartat suposa un tercer nivell de profunditat en l'estudi. L'alumnat que desenvolupe el Pràcticum III generalista deurà analitzar un àrea d'un curs (p. ex. Llengua i Literatura 4t) a la seua elecció, mentre que l'alumnat que realitze el Pràcticum III en una menció deurà analitzar l'àrea de coneixement en un curs en concret (p. ex. Educació Musical 3r) que haja triat. L'alumnat, a partir de l'anàlisi de la realitat de l'aula, reflexionarà sobre les següents estratègies i tècniques metodològiques:

- Organització de l'aula: espais i tipus d'agrupaments.
- Organització del temps: horaris i ús dels temps.
- Recursos i materials.
- Sistemes d'avaluació.

2.6. ALTRES ACTIVITATS REALITZADES

Descripció d'aquelles activitats en les que s'haja participat en el centre durant el període de pràctiques.

2.7. CONCLUSIONS

Sobre la base de l'opció desenvolupada en el Pràcticum III, l'alumnat haurà d'establir conclusions clares i propostes de millora de la pràctica educativa descrita i analitzada. Els aspectes a considerar en aquest apartat són:

- Relació entre la fonamentació teòrica i la realitat educativa.
- Anàlisi de les dificultats trobades en la pràctica diària i possibles solucions o actuacions de millora.
- Contrast d'idees, estratègies didàctiques o pedagògiques.
- Aportacions i orientacions dels professionals del centre educatiu.
- Reflexió global sobre el Pràcticum III.

2.8. REFERÈNCIES

Citar la bibliografia utilitzada per a la redacció de la memòria final.

2.9. ANNEXOS

En aquest apartat es pot incloure qualsevol aspecte a destacar per l'alumnat en pràctiques.

3. FORMAT DE PRESENTACIÓ

La memòria del PRACTICUM III es presentarà virtualment, en format pdf en el UACloud a través de l'aplicació Controls. L'alumnat podrà pujar el treball una vegada obert el control i fins a la data de la convocatòria oficial.

Primera pàgina: Portada. Han d'aparèixer els següents elements:

- El logotip de la UA en la part superior.
- El nom del Centre: Facultat d'Educació, Universitat d'Alacant.
- El tipus de treball: Memòria: PRÀCTICUM III.
- Nom i cognoms de l'autor/a.
- El curs acadèmic.

Segona pàgina:

- Nom i cognoms de l'autor/a.
- Nom i localitat del Centre en el qual es realitzen les pràctiques.
- Nom i cognoms del/de la Tutor/a del centre escolar.

-Nom i cognoms del/ de la Tutor/a de la Facultat.

Tercera pàgina:

-Declaració d'autoria.

Quarta pàgina

-Índex de l'estructura de la memòria, tenint en compte l'organització proposada en aquesta guia en l'apartat "Contingut". En l'índex han de constar totes les parts del treball i la pàgina on comença cadascuna de les parts.

Cinquena pàgina i següents:

-Redacció del text de la memòria.

-En l'annex, es poden incloure: tots els documents, notes de camp, fotografies i dibuixos que estimen oportuns per a major comprensió de la memòria.

L'extensió recomanada se situa entre 7.000 i 10.000 paraules exceptuant els annexos, excepte en aquells casos que per la naturalesa del treball no siga recomanable aquest criteri. El format que ha d'utilitzar-se per a la redacció de la memòria és el següent:

-Tipus de lletra: Times New Roman o Arial de 12 punts, i 1,5 d'interlineat. Marges de 3 cm. Excepte l'inferior de 2,5 cm.

-Pàgines numerades.

-Utilitzar un llenguatge per a la igualtat de gènere.

-L'autoria de les fonts consultades s'haurà de citar sempre en l'apartat de referències.

-S'ha d'evitar la intertextualitat (la incorporació literal de fragments dels documents consultats).

-Referències: La bibliografia comprèn el llistat de les obres consultades i expressament citades al llarg del treball. Es presentarà al final de la memòria i se citarà seguint les normes Associació de Psicologia Americana (APA). Com a document orientatiu es pot consultar "Estils de referència" disponible en la RUA en el següent enllaç: <http://hdl.handle.net/10045/18839>.

4. RESPONSABILITATS EN L'OBTENCIÓ I ÚS DE LA INFORMACIÓ

4.1. Utilització de dades personals

En el moment de realitzar el porta folio del PRÀCTICUM III és imprescindible evitar la utilització de dades personals (noms, adreces, etc.) que puguen identificar a les persones (alumnat, docents, com de qualsevol altre professional o familiar). Per això, per a facilitar la redacció d'experiències i reflexions, s'han d'utilitzar noms ficticis o indicar únicament la inicial del nom.

4.2. Enregistraments, fotografies i difusió d'arxius

En el context escolar, qualsevol videocreació, fotografies, etc. que implique a l'alumnat, docents o familiars i la seua posterior publicació en qualsevol mitjà digital o imprès (internet, publicacions electròniques o impreses, porta folio del Pràcticum, etc.) és un assumpte delicat que exigeix conèixer i respectar la legislació vigent.

Abans de realitzar qualsevol d'aquests actes (gravar, fotografiar, publicar, etc.), s'ha de consultar tant al tutor de pràctiques com al director/a del Centre i informar-se sobre el procediment que tenen establert a l'hora de treballar amb imatges, com: demanar permís als responsables dels menors i docents, traure d'esquena o esborrar les seues cares amb un programa d'edició d'imatge, cercar un enquadrament on no s'aprecien les cares, o simplement no realitzar enregistraments ni fotografies. En cas de dubte, han d'abstenir-se de publicar cap imatge.

Les següents lleis regulen els drets que qualsevol ciutadà, especialment el menor, tenen pel que fa a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge:

-Drets fonamentals i llibertats públiques, regulat pel Títol I de la Constitució (article 18).

-Llei Orgànica 1/1982, de 5 de maig, sobre protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge.

-Llei Orgànica 1/1996, de 15 de gener, de Protecció Jurídica del Menor (article 4).

-Llei Orgànica 15/1999, de 13 de desembre, de Protecció de Dades de Caràcter Personal: Obligacions i responsabilitats del Centre i els docents pel que fa a la informació personal de l'alumnat.

CAPÍTOL 3. AVALUACIÓ DEL PRÀCTICUM III

L'avaluació serà contínua i global, tindrà caràcter orientador i formatiu. Haurà d'analitzar i valorar els processos d'aprenentatge de l'estudiant que corresponguen als coneixements, habilitats i actituds dels objectius i continguts de l'assignatura.

En aquesta avaluació es prestarà especial atenció tant al desenvolupament de les competències relacionades amb la implicació en el centre on es desenvolupen les pràctiques com al desenvolupament de les competències d'interpretació de la realitat educativa, que els estudiants coneixeran en els centres escolars, mitjançant l'ús de coneixements teòric-pràctics treballats en la facultat, i a les competències per a expressar aquests coneixements en la Memòria final.

L'avaluació de l'assignatura es realitzarà en funció de les qualificacions obtingudes en la part valorada des de la Facultat d'Educació (40%) i pel centre educatiu (60%). Per a poder establir la nota mitjana s'ha de tenir aprovada tant l'avaluació del centre educatiu (CEIP) com l'avaluació del tutor/-a de la Universitat.

A continuació, es descriuen els criteris d'avaluació que realitzarà el tutor de la Universitat sobre la Memòria final i l'assistència als Seminaris de l'alumne, i pel tutor del centre d'estudis sobre les actuacions de l'alumne/a durant les pràctiques.

1. AVALUACIÓ PER PART DE LA FACULTAT D'EDUCACIÓ

Avaluació de la Memòria*: (fins a 3 punts)

Justificació i marc teòric	0,5
Descripció i anàlisi de l'organització i el funcionament del grup-classe en un àrea o àmbit de coneixement	0,5
Planificació didàctica per al present curs	0,75
Anàlisi sobre la intervenció educativa observada de l'aula en aspectes metodològics de l'àmbit	0,75
Coherència interna, correcció ortogràfica i expressiva	0,5
Puntuació total	3

*Tota memòria plagada parcialment o en la seua totalitat tindrà la qualificació final de 0.

Avaluació dels Seminaris: (fins a 1 punt)

Assistència i participació activa a les sessions (fins a 1 punt).

2. AVALUACIÓ PER PART DEL CENTRE EDUCATIU

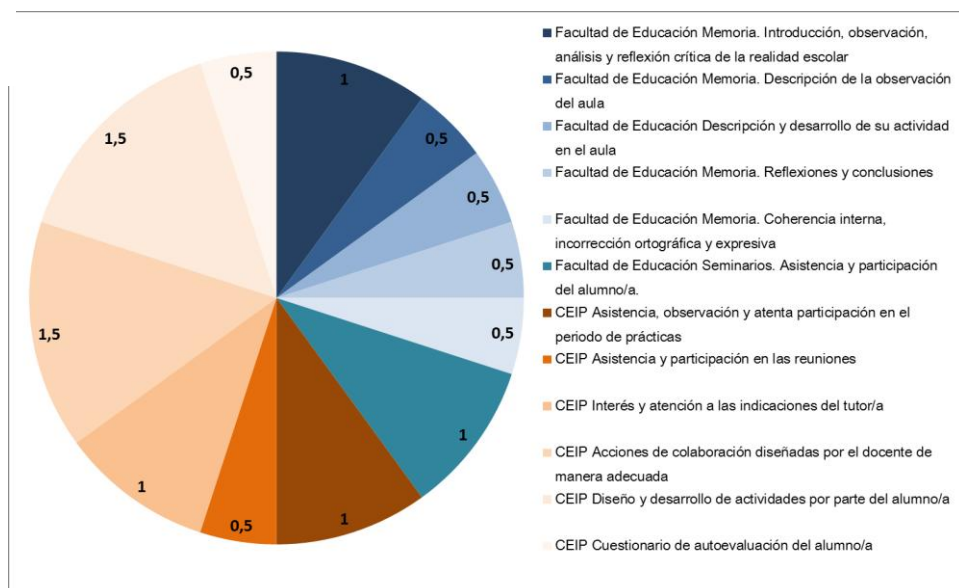
Avaluació de les Pràctiques: (fins a 6 punts)

	Puntuació màxima
<p>Assistència i participació</p> <ul style="list-style-type: none"> – Acudeix al centre amb puntualitat. – Coneix i respecta les normes de convivència del centre. – Participa de forma activa en les activitats col·lectives, la vigilància dels esbarjos i en l'entrada i l'eixida de l'alumnat. – Va a les reunions de coordinació (nivell, cicle, àrea) sempre que el docent ho estima oportú, i mostra interès pels temes tractats i el seu desenvolupament. 	0,5
<p>Actitud i interès en l'aula</p> <p>L'alumne/a ha mostrat interès i atenció a les indicacions del tutor/a a l'aula (realitza preguntes sobre l'observat, realitza anotacions, demostra entusiasme i motivació, té una actitud positiva cap a l'aprenentatge, etc.).</p>	1
<p>Cerca d'informació i materials</p> <p>L'alumne/a ha realitzat una recopilació d'informació i materials adequada sobre l'àrea escollida o de la menció per al disseny de la Proposta Didàctica (investiga sobre metodologies, models didàctics de l'àrea o àmbit de coneixement, indaga i mostra interès pels materials del centre escolar, recopila materials externs adequats, investiga sobre recursos innovadors, etc.).</p>	1,5
<p>Disseny de la Proposta Didàctica</p> <p>L'alumne/a ha realitzat un disseny i planificació adequada de la Proposta Didàctica de l'àrea escollida o esment en un nivell, atenent a la programació didàctica de l'àrea o nivell i la programació d'aula del docent-tutor.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mostra una relació entre continguts, criteris d'avaluació i competències clau. Inclou el disseny d'activitats i exercicis que propicien l'adquisició de les competències lingüístiques (CCL). – Existeix relació entre activitats proposades i les estratègies metodològiques, utilitzant diferents espais, distribució de temps, organització d'aula i agrupament de l'alumnat, recursos didàctics i les tecnologies (TIC). – Les activitats d'ensenyament-aprenentatge estan relacionades amb els criteris d'avaluació, competències clau i el desenvolupament dels continguts proposats seqüenciats correctament. – Concreta el procediment i els instruments d'avaluació per a cadascun dels criteris d'avaluació implicats en la Proposta Didàctica, concretant els criteris de qualificació i el seu pes en l'avaluació contínua. 	1

– Proposa activitats de reforç i ampliació atenent les diferents NEE existents en l'aula, tenint en compte les característiques i necessitats del grup classe, etc.	
Posada en pràctica de la Proposta Didàctica L'alumne/a ha desenvolupat una implantació correcta de la Proposta Didàctica. Realitza una aplicació coherent al seu disseny, que ha adaptat a les necessitats i ritme de l'aula. Atén a l'alumnat en el seu conjunt i a les necessitats individuals amb una metodologia activa: utilitza dinàmiques de grup, controla els temps, integra els espais i recursos més indicats; aconsegueix els objectius proposats; realitza una avaluació coherent al seu disseny, etc.	1,5
Autoavaluació de l'alumne Valoració del qüestionari d'autoavaluació realitzat per l'alumne/a (realitza i lliura al tutor/a una reflexió crítica sobre el desenvolupament de les seues pràctiques al centre escolar).	0,5
Puntuació màxima	6

El procés d'avaluació dels estudiants pot incloure complementàriament l'elaboració d'un informe per part del centre educatiu sobre el grau d'adquisició individual d'aprenentatges de l'alumne en funció de la pràctica realitzada.

En la figura següent s'indiquen de forma resumida els criteris d'avaluació de l'assignatura i la qualificació màxima per ítem.

CAPÍTOL 4. BIBLIOGRAFIA RECOMANADA

- Bolívar-Botía, A. (2007). Competencias básicas y Educación para la ciudadanía. *Temas para el debate*, 149, 45-47.
- Bolívar-Botía, A. (2010). *Competencias básicas y currículo*, Madrid: Síntesis.
- Cachia, R., Ferrari, A., Ala-mutka, K. i Punie, Y. (2010). *Creative Learning and Innovative Teaching: final report on the Study on Creativity and Innovation in Education in EU Member States*. Luxemburg: IPTS/POEU.
- Cañas-Cortázar, A., Martín-Díaz, M. J. i Níeda, J. (2007). *Competencia en el conocimiento y la interacción con el mundo físico: la competencia científica*. Madrid: Alianza.
- Coll, E. (2006). Lo básico en la educación básica. Reflexiones en torno a la revisión y actualización del currículo de la educación básica. *Revista Electrónica de Investigación Educativa*, 8(1). Recuperado de <http://redie.uabc.mx/vol8no1/contenido-coll.html>.
- Consejo europeo (2002). *Marco común europeo de referencia para las lenguas: aprendizaje, enseñanza, evaluación*. Recuperado de <http://www6.gencat.net/llengcat/publicacions/marc/index.htm>.
- Dabrowski, M. i Wisniewski, J. (2011). Translating key competences into the school curriculum: lessons from the Polish experience. *European Journal of Education*, 46(3), 323-334.
- Delors, J. (coord.) (2001). *La educación encierra un tesoro*. Madrid: Santillana
- [DECRET 127/2012, de 3 d'agost, del Consell, pel qual es regula el plurilingüisme en l'ensenyança no universitària a la Comunitat Valenciana.](#)
- DECRET 231/1997, de 2 de setembre, pel qual es regula la creació, estructura i funcionament dels Centres de Formació, Innovació i Recursos Educatius de la Comunitat Valenciana (CEFIREs) (DOGV 08/09/1997).
- DECRET 38/2008, de 28 de març, del Consell, pel qual s'estableix el currículum del segon cicle de l'Educació Infantil a la Comunitat Valenciana. [2008/3838]
- DECRET 39/1998, de 31 de març, del Govern Valencià, d'ordenació de l'educació de l'alumnat amb necessitats educatives especials (DOGV 17/04/1998) Modificat pel Decret 227/2003 (DOGV 18/11/2003).
- DECRET 39/2008 de 9 d'abril sobre la convivència en els centres docents no universitaris sostinguts amb fons públics i sobre els drets i deures de l'alumnat, pares, mares, tutors o tutores, professorat i PAS (DOCV 09/04/2008).
- DECRET 79/1984, de 30 de juliol, sobre aplicació de la llei 4/1983 d'ús i ensenyament del valencià, en l'àmbit de l'ensenyament no universitari de la comunitat valenciana (DOGV 23/08/1984).
- [DECRET 88/2017, de 7 de juliol, del Consell, pel que es modifica el Decret 108/2014, de 4 de juliol, del Consell, pel que s'estableix el currículum i es desenvolupa](#)

[L'ordenació general de l'Educació Primària en la Comunitat Valenciana \(DOGV 14/07/2017\).](#)

DECRET 9/2017, de 27 de gener, del Consell, pel qual s'estableix el model lingüístic educatiu valencià i es regula la seua aplicació en els ensenyaments no universitaris de la Comunitat Valenciana (DOGV 6/02/16).

Escamilla, A. (2008). *Las competencias básicas. Claves y propuestas para su desarrollo en los centros*. Barcelona: Graó.

Escamilla, A. (2009). *Las competencias en la programación de aula: infantil y primaria (3-12 años)*. Barcelona: Graó.

European Commission (2004). *Key competences for lifelong learning: a European reference framework*. Luxembourg: Publications Office.

Fernández-López, L. (2009). Los proyectos de investigación del alumnado para la adquisición de las competencias básicas. *Aula de innovación educativa*, 186, 19-22.

Garagorri, X. (2007). Currículo basado en competencias: aproximación al estado de la cuestión. *Aula*, 161, 47-55.

Giráldez-Hayez, A. (2007). *Competencia cultural y artística*. Madrid: Alianza.

Guzmán-Ibarra, I. i Marín-Urbe, R. (2011). La competencia y las competencias docentes: reflexiones sobre el concepto y la evaluación. *Revista electrónica interuniversitaria de formación del profesorado*, 1, 151-163. Recuperado de http://aufop.com/aufop/uploaded_files/articulos/1301588498.pdf

Hoskins, B. I Fredricksson, U. (2010). Competences for learning to learn and active citizenship: different currencies or two sides of the same coin? *European Journal of Education*, 45, 121-137.

Hozjan, D. (2009). Key competences for the development of lifelong learning in the European Union. *European Journal of Vocational Training*, 46(1), 196-207.

Jiménez-Rodríguez, M. Á. (2011). *Cómo diseñar y desarrollar e currículo por competencias: guía práctica*. Madrid, España: PCC.

[Llei 4/1983, de 23 de novembre, de ús i ensenyament del valencià \(DOGV 01/12/1983\).](#)

[LLEI 4/2018, de 21 de febrer, de la Generalitat, per la qual es regula i promou el plurilingüisme en el sistema educatiu valencià.](#)

Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació (BOE 04/05/2006).

Llei Orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa. (BOE 10/12/2013).

Marina, J.A. (2007). *Competencia social y ciudadana*. Madrid: Alianza.

Martín-Ortega, E. i Moreno, A. (2007). *Competencia para aprender a aprender*. Madrid: Alianza.

Moya-Otero, J. i Luengo-Horcajo, F. (2009). Las competencias básicas en el proyecto educativo de centro. *Organización y gestión educativa: Revista del Fórum Europeo de Administradores de la Educación*, 17(2), 12-16.

Moya-Otero, J. i Luengo-Horcajo, F. (2010). Competencias básicas como cultura imprescindible: de la teoría a la práctica. *Organización y gestión educativa: Revista del Fórum Europeo de Administradores de la Educación*, 18(4), 33-35.

Moya-Otero, J. i Luengo-Horcajo, F. (coord.) (2011). *Teoría y práctica de las competencias básicas*. Barcelona: Graó.

OECD (2010). *PISA 2009 Framework: Key Competencies in Reading, Mathematics and Science*. Paris: OECD Publishing.

ORDRE 14/2013, de 4 d'abril, de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, per la qual es regula el procediment d'admissió de l'alumnat en els centres docents públics i privats concertats que imparteixen ensenyaments d'Educació Infantil, Educació Primària, Educació Secundària Obligatoria i Batxillerat de la Comunitat Valenciana (DOGV 11/04/2013).

ORDRE 44/2011, de 7 de juny, de la Conselleria d'Educació, per la qual es regulen els plans per al foment de la lectura en els centres docents de la Comunitat Valenciana (DOGV 16/06/2011).

ORDRE 45/2011, de 8 de juny, de la Conselleria d'Educació, per al que es regula l'estructura de les programacions didàctiques en l'ensenyament bàsic (DOGV 16/06/11).

Ordre 99/2010, de 21 de desembre, de la Conselleria d'Educació, per la qual es regulen les modalitats, la convocatòria, el reconeixement, la certificació, el registre i la valoració de les activitats de formació permanent del professorat (DOGV 21/01/2011).

Ordre de 14 de juliol de 1999 de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, per la qual es regulen les condicions i el procediment per a flexibilitzar, excepcionalment, la durada del període d'escolarització obligatòria dels alumnes i alumnes que tenen necessitats educatives especials derivades de condicions personals de sobre dotació intel·lectual (DOGV 05/08/1999).

Ordre de 15 de maig de 2006, de la Conselleria de Cultura, Educació i Esport, per la qual estableix el model d'informe psicopedagògic i el procediment de formalització (DOGV 31/05/2006).

Ordre de 16 de juliol de 2001, per la qual es regula l'atenció educativa a l'alumnat amb necessitats educatives especials escolaritzat en centres d'Educació Infantil (2° cicle) i Educació Primària (DOGV 17/09/2001).

ORDRE de 17 de juliol de 1997, de la conselleria de cultura, educació i ciència, per la qual es regulen les activitats d'estudi alternatives als ensenyaments de religió establides pel Reial decret 2438/1994, de 16 de desembre (DOGV 24/07/1997).

ORDRE de 31 de març de 2006, de la Conselleria de Cultura, Educació i Esport, per la qual es regula el pla de convivència dels centres docents (DOGV 10/05/2006).

ORDRE de 4 de juliol de 2001, de la Conselleria de Cultura i Educació, per la qual es regula l'atenció a l'alumnat amb necessitats de compensació educativa (DOGV 17/07/2001).

Ordre ECD/65/2015, de 21 de gener, per la qual es descriuen les relacions entre les competències, els continguts i els criteris d'avaluació de l'educació primària, l'educació secundària obligatòria i el batxillerat. (BOE 29/01/2015)

Organización para la Cooperación y el Desarrollo Económico (OECD, 2010). *PISA 2009 Framework: Key Competencies in Reading, Mathematics and Science*. Paris: OECD Publishing.

Ortega-Osuna, J. L. (2010). *Competencias básicas: desarrollo y evaluación en educación primaria. Proyecto Azahara*. Las Rozas (Madrid): Wolters Kluwer.

Pepper, D. (2011). Assessing key competences across the curriculum-and Europe. *European Journal of Education*, 46(3), 335.

Pérez-Esteve, P. i Zayas, F. (2007). *Competencia en comunicación lingüística*. Madrid. Alianza.

Pujolar, J., González, I., Font, A. i Martínez, R. (2010). *Llengua i joves. Usos i percepcions lingüístics de la joventut catalana*. Barcelona: Departament d'Acció Social i Ciutadania, Secretaria de Joventut.

REIAL DECRET 1630/2006, de 29 de desembre, pel qual s'estableixen els ensenyaments mínims del segon cicle d'Educació infantil.

Reial decret Legislatiu 1/2013, de 29 de novembre, pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei General de drets de les persones amb discapacitat i de la seua inclusió social (BOE 3/12/13).

Resolució d'1 de juliol de 2016, de les direccions generals de Política Educativa i de Centres i Personal Docent, per la qual es dicten instruccions per a l'organització i funcionament dels centres d'Educació Especial per al curs 2016-2017 (DOGV 12/07/2016).

[RESOLUCIÓ de 27 de juny de 2018, del secretari autonòmic d'Educació i Investigació, per la qual s'aproven les instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres que imparteixen Educació Infantil de segon cicle i Educació Primària durant el curs 2018-2019.](#)

RESOLUCIÓ de 27 de juliol de 2016, de la Direcció general de Política Educativa, per la qual es dicten instruccions per a l'organització i el funcionament de les unitats específiques de comunicació i llenguatge situades en centres públics que imparteixen ensenyaments d'Educació Infantil (2n. cicle), Educació Primària i Educació Secundària per al curs 2016-2017 (DOGV 1/08/16).

RESOLUCIÓ de 30 juliol de 2008, de la Direcció general d'Ordenació i Centres Docents i de la Direcció general de Personal, per la qual s'estableixen els requisits bàsics, criteris i procediments per a aplicar en els centres educatius un programa d'educació plurilingüe que permeta fomentar una primera aproximació a la llengua anglesa en el segon cicle de l'educació infantil (DOGV 21/08/2008).

RESOLUCION de 24 de juliol de 1997, de la direcció general d'ordenació i innovació educativa i política lingüística, que desenvolupa l'ordre de 17 de juliol de 1997, per la qual es regulen les activitats d'estudi alternatives als ensenyaments de religió (DOGV 31/07/1997).

Rodríguez-Arenas, D. (2009). Competencias básicas: reto para la dirección escolar y excusa para la transformación de las instituciones educativas. *Organización y gestión educativa: Revista del Fórum Europeo de Administradores de la Educación*, 17(2), 22-27.

- Roselló, V. (2011). Cap a una educació plurilingüe: una proposta d'investigació-acció. *Investigació i Innovació Educativa i Socioeducativa*, 2(2), 3-18.
- Rychen, D. S. i Salganik, L. H. (2001). *Defining and Selecting Key Competencies*. Cambridge: Hogrefe & Huber.
- Rychen, D. S. i Salganik, L. H. (2003). *Key Competencies for a Successful Life and a Well-functioning Society*. Cambridge: Hogrefe & Huber.
- Rychen, D. S. i Tiana, A. (2004). *Developing Key Competencies in Education some lessons from international and national experience*. Geneva: UNESCO/BIE.
- Sliwka, A., (2008). The Contribution of Alternative Education. En OECD (Ed.), *Innovating to Learn, Learning to Innovate* (pp. 93-112). Recuperado de http://www.oecd.org/document/60/0,3343,en_2649_33723_38811388_1_1_1_1_00.html
- Teixidó i Saballs, J. (2009). La introducció de las competencias básicas en el currículum: aspectos colaterales. *Organización y gestión educativa: Revista del Fórum Europeo de Administradores de la Educación*, 17(6), 6-9.
- Tiana, A., Moya, J. i Luengo, F. (2011). Implementing key competences in basic education: reflections on curriculum design and development in Spain. *European Journal of Education*, 46(3), 307-322.
- Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: learning, meaning, and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Whitty, G. (2010). Revisiting school knowledge: some sociological perspectives on new school curricula, *European Journal of Education*, 45, 28–45.
- Zabala, A. (2007). *11 ideas clave: cómo aprender y enseñar competencias*. Barcelona: Graó.
- Zabala, A. (2009). Desarrollo curricular de las competencias básicas: el ámbito común o de tutoría. *Aula de innovación educativa*, 180, 20-25.
- Zabala, A. (coord.) (2011). *Què, quan i com ensenyar les competències bàsiques a primària: Proposta de desplegament curricular*. Barcelona: Graó.
- Zoltán, D.(2008). *Estratègies de motivació en l'aula de llengües*. Col·lecció Manuals, 123. Editorial UOC.